

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 12 grudnia 2018 roku, w sprawie o sygn. akt III Ns 379/18, z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. przy udziale K. W. (1) i G. B. (1), o stwierdzenie nabycia spadku po D. W., Sąd Rejonowy dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi III Wydział Cywilny stwierdził, że spadek po D. W., synu M. i A., zmarłym w dniu 25 marca 2013 roku w Ł. na podstawie ustawy nabyli: żona K. W. (2) z domu L. i siostra G. B. (2) z domu W. w 1/2 części każda z nich.

Apelację od postanowienia złożyła uczestniczka K. W. (1), zaskarżając orzeczenie w całości. Zaskarżonemu postanowieniu apelująca zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego polegające na tym, że Sąd I instancji uznał ją za uprawnioną do dziedziczenia po zmarłym mężu D. W., w sytuacji kiedy zgodnie z art. 935 k.c. przepisów o powołaniu do dziedziczenia z ustawy nie stosuje się do małżonka spadkodawcy pozostającego w separacji. W konsekwencji zgłoszonych zarzutów skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia w ten sposób, że spadek po zmarłym D. W. na podstawie ustawy nabyła w całości siostra G. B. (2) z domu W..

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna, a zainicjowana nią kontrola instancyjna doprowadziła do uchylecia postanowienia, zniesienia postępowania przed Sądem I instancji w całości i odrzucenia wniosku.

Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (tak Sąd Najwyższy w mającej moc zasady prawnej uchwale składu 7 sędziów z dnia 31 stycznia 2008 r., sygn. III CZP 49/07, OSNC 2008/6/55).

Nieważność postępowania zgodnie z treścią art. 379 pkt 2 k.p.c. zachodzi, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zarówno we wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po D. W., jak i w postanowieniu Sądu Rejonowego wnioskodawca jest oznaczany jako „Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł.”.

Nie ulega wątpliwości, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest państwową jednostką organizacyjną i posiada osobowość prawną, a jego siedzibą jest (...) W. (art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 roku, poz. 1778.). W skład Zakładu wchodzi m.in. terenowe jednostki organizacyjne (art. 67 ust. 1 ustawy). (...) Zakładu są oddziały oraz podlegające im inspektoraty i biura terenowe. Oddziałem Zakładu kieruje dyrektor, a inspektoratem i biurem terenowym - kierownik, odpowiednio: inspektoratu albo biura terenowego (§ 8 ust. 1 i 2 statutu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2011 roku w sprawie nadania statutu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2011 roku, Nr 18, poz. 93).

Oddziały, jako jednostki organizacyjne osoby prawnej, nie są wyposażone w zdolność sądową (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2010 roku, IV CSK 280/09, LEX nr 627223). Oznacza to, że wnioskodawcą w sprawie może być tylko Zakład Ubezpieczeń Społecznych w W., a nie jego oddział. Na podstawie upoważnienia udzielonego przez Prezesa, Zakład może być w określonym zakresie reprezentowany przez upoważnioną osobę (§ 2 ust. 2 pkt 1 Statutu) upoważnienie może obejmować też prawo udzielania dalszych pełnomocnictw.

Ze względu na częstą - chociaż niewątpliwie błędną - praktykę sądów oznaczania jako strony jednostki organizacyjnej osoby prawnej, w judykaturze Sądu Najwyższego dopuszczono ze względów pragmatycznych

możliwość potraktowania takiej sytuacji jako niewłaściwe oznaczenie strony, a tym samym - sprostowania oznaczenia strony, oczywiście przy spełnieniu określonych warunków, w szczególności dotyczących stosownych upoważnień (por. postanowienia z dnia 1 kwietnia 2003 r., II CKN 1422/00 i z dnia 23 lipca 2004 r., III CK 266/03, niepublikowane). W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy nie tylko zaakceptował wadliwe oznaczenie strony, ale takie też oznaczenie zawarł w wydanym orzeczeniu. W tym miejscu wskazać należy, że do wniosku zostało złożone pełnomocnictwo udzielone przez Prezesa ZUS, upoważniające Dyrektora I Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Ł. Panią R. M. (1) do reprezentowania Zakładu w postępowaniu przed sądami powszechnymi oraz Sądem Najwyższym w sprawach: - z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w zakresie powierzonym na podstawie innych ustaw; - z zakresu postępowania upadłościowego i postępowań restrukturyzacyjnych; - dotyczących ksiąg wieczystych, składania oświadczeń i wniosków w tym zakresie; - w innych sprawach związanych z działalnością Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w których nie jest określona wartość przedmiotu sporu lub w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 500.000 zł z prawem udzielania dalszych pełnomocnictw pracownikom Zakładu. Z treści pełnomocnictwa nie wynika, aby Dyrektor I Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Ł. Pani R. M. (2) została umocowana do występowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku. Dyrektor I Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Ł. udzielił dalszego pełnomocnictwa pracownikowi I Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Ł. Pani E. S. do reprezentowania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w postępowaniu przed sądami powszechnymi w sprawach: - z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w zakresie powierzonym na podstawie innych ustaw; - z zakresu postępowania upadłościowego i postępowań restrukturyzacyjnych.

W pełnomocnictwie przedłożonym wraz z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku, jego zakres oznaczono w sposób szczególny. Mianowicie wymieniono szczególne sprawy, w których może występować pełnomocnik.

Złożone do akt sprawy pełnomocnictwa – jak już wcześniej wskazano - nie obejmują umocowania do występowania w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku. Skoro w pełnomocnictwach wyszczególniono mniej procesowo doniosłe ustawy, to powinno być też wskazane umocowanie do występowania w oznaczonych kategoriach spraw, wymienionych w k.p.c. Wykładnia językowa nakazuje twierdzić, że pominięcie to nie było przypadkowe i pełnomocnictwa nie obejmują umocowania do działania w sprawach z zakresu prawa spadkowego. W treści pełnomocnictw użyto sformułowania: „z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w zakresie powierzonym na podstawie innych ustaw”. Powyższy zwrot wskazuje, że pełnomocnictwa obejmują tylko sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz inne, które są „powiązane” w sposób formalny i materialny ze sprawami z zakresu ubezpieczeń społecznych w tym sensie, że właściwość organu ubezpieczeń społecznych będzie wynikać z przepisu szczególnego regulującego dane postępowanie. Nie można więc przyjąć, że sprawy z zakresu postępowania spadkowego są „powierzone” ZUS na podstawie przepisu szczególnego. Tym bardziej nie ma podstawy do twierdzenia, że organy ZUS są powołane do działania w sprawach z zakresu prawa spadkowego.

W tym miejscu należy wskazać, że powszechnie przyjmuje się, zarówno w piśmiennictwie, jak i orzecznictwie, że nieważność postępowania cywilnego ma charakter bezwzględny. Nieważność postępowania w poprzedniej instancji wymaga uchylecia orzeczenia i zniesienia postępowania w zakresie objętym nieważnością. Obowiązek taki spoczywa na sądzie odwoławczym z urzędu z mocy art. 378 § 1 k.p.c. Innymi słowy, niezależnie od tego, czy którakolwiek ze stron dopatrzy się i zarzuci nieważność postępowania, sąd i tak ma obowiązek zbadać postępowanie pod kątem przesłanek nieważności a jeśli stwierdzi ich wystąpienie - zastosować się do dyspozycji tego przepisu. W uzasadnieniu poglądów bazujących na bezwzględnym charakterze przesłanek nieważności postępowania podnosi się także, że nieważność ta ustanowiona została nie tyle w interesie stron, ile - co najmniej także - w interesie wymiaru sprawiedliwości (zob. T. Wiśniewski w: H. Dolecki i in.: Kodeks postępowania cywilnego, LEX 2010, komentarz do art. 379, pkt 4). W uzasadnieniu uchwały z dnia 8 lipca 2008 roku w sprawie III CZP 154/07 (OSNC 2008 nr 12, poz. 133) Sąd Najwyższy podkreślił, że właściwie rozumiany interes prawny każdej strony wymaga, by sprawa została rozpoznana przy zachowaniu wszystkich wymagań procesowych. Rygory procesowe są ustanawiane nie tylko dla ochrony konkretnych praw i interesów procesowych stron; ich przestrzeganie służy w wymiarze ogólnym zarówno stronom, jak i interesowi wymiaru sprawiedliwości. Znaczenie, jakie ustawa przywiązuje do prawidłowej reprezentacji strony, wyraża się w uznaniu braku należytej reprezentacji za przyczynę nieważności postępowania. Podobnie, jak przy innych przyczynach

nieważności, uchybienie w zakresie należytej reprezentacji nie podlega badaniu pod kątem wpływu uchybienia na przebieg i wynik sprawy.

Nie ulega wątpliwości, że w przedmiotowej sprawie pełnomocnik wnioskodawcy nie był należycie umocowany.

Zgodnie z art. 67 § 1 k.p.c., osoby prawne dokonują czynności procesowych przez swoje organy, a te mają obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem przy pierwszej czynności procesowej (art. 68 k.p.c.). Jeżeli organ osoby prawnej udziela upoważnienia określonej osobie do reprezentowania osoby prawnej, takie upoważnienie powinno być złożone przy pierwszej czynności podjętej przez tę osobę lub przez pełnomocnika, który składa wówczas także swoje pełnomocnictwo (art. 89 § 1 k.p.c.). W przedmiotowej sprawie w chwili wnoszenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku nie istniało właściwe umocowanie, tj. do występowania w sprawach spadkowych.

Zatem uwzględniając to, co wyżej wskazano, skutki uchybienia w zakresie oznaczenia strony nie mogłyby zostać naprawione. Nie ulega wątpliwości, że Oddział ZUS nie posiada zdolności sądowej. Jedynie bowiem w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zdolność sądową i procesową mają, zgodnie z art. 460 § 1 k.p.c., organy rentowe przez które rozumie się między innymi jednostki organizacyjne Zakładu określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, właściwe do wydawania decyzji w sprawach świadczeń (art. 476 § 4 pkt. 1 k.p.c.).

Nie będąc zatem ani osobą prawną, ani jednostką organizacyjną niebędącą osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 64 k.p.c.) Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. nie ma zdolności sądowej do uczestnictwa w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku w charakterze strony.

Ponieważ wnioskodawca, jako stronę składającą wniosek wskazał podmiot nie posiadający zdolności sądowej, Sąd Okręgowy zmuszony był uchylić wyrok Sądu pierwszej instancji, znieść postępowanie i odrzucić wniosek (art. 199 § 1 pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Przy tym zauważyć należy, że chociaż brak zdolności sądowej wnioskodawcy nie został podniesiony w apelacji to fakt ten Sąd odwoławczy zobowiązany był uwzględnić z urzędu (art. 378 k.p.c.).

W przedmiotowej sprawie nie można też przyjąć, aby sprostowanie w orzeczeniu Sądu oznaczenia wnioskodawcy mogło nastąpić w trybie przepisu art. 350 k.p.c. Nie budzi bowiem wątpliwości, że dopuszczalność sprostowania niedokładności, jest możliwe jedynie wówczas, gdy wynika z niestaranności samego Sądu, a nie strony.

Mają na uwadze powyższe okoliczności, na podstawie art. 386 § 2 i § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji postanowienia.